

a kritické vydání. Další možnosti uplatnění historických hledisek představují S. Burlasová v edici slovenských vojenských písní (Bratislava 1991) nebo I. Weber-Kellermann v edici německých vánočních písní (Mainz-München 1982). Vyrovnávají se s otázkami historicity prvního data zápisu, chronologie dokladů a genealogie písně, reflexe historických faktů v písni apod.

Jeden detail vede k obecnější úvaze o ediční práci s historickými údaji: Jedná se o určení „slovenská“ u písně *Člověče mizerný*, která je v Gallašově Muze moravské uvedena jako „Píseň dle dialektu slovenského“. K významům a vztahu adjektiv „slovenská“ – „slovácká“, „písňový text ze Slovácka“ (s. 12) lze přistupovat v této fázi heuristiky i zdrženlivěji, a to s ohledem na dobové vymezení pojmu a na srovnání dokladů z Moravy a Slovenska (1813, 1819, 1841). Podle Kollára byly v prvních desetiletích 19. století oba pojmy synonyma („*slovenské aneb jak cizozemci chtějí, slovácké nářečí*“; J. Kollár v předmluvě knihy *Národné spievanky 1*; dostupné na <http://zlatyfond.sme.sk>) a určitého geografického vymezení. „Odrůdou“ tohoto nářečí („*Jeden novější, ale již velice zmoravený odrodek tohoto nářečí v Nitrianské stolici*“; tamtéž, s. p.) psali v té době také trnavští jezuité a katoličtí duchovní. Jazyk i pojem tudíž mohl být vydavateli Múzy moravské P. T. Fryčajovi známý. Může to být podnět pro studii. Z edičního hlediska se nabízí řešení zachovat originál podle historického tisku a připojit kritický komentář. Z tohoto a dalších důvodů (významy slov v různém čase a prostoru) by byly v edicích vítány věcné rejstříky odborných i lidových výrazů. Jen v recenzované knize by se tak neztrácela *ramenářská kvinta, czaldy*

waldy, slovenský dialekt a další jedinečné výrazy.

Bylo by dobré, aby kolektivní monografie o ediční problematice lidové hudby a tance zaregistrovaly příbuzné obory. Nemohla obsáhnout „všechno“, ale soustředila problematiku a otevírá perspektivy. Řada pramenů české a evropské hodnoty čeká na své zpracování a může přinést další nároky. Je to také předpoklad katalogů a cesty k ideám syntézy; naposledy jednu z nich realizoval v době „ruční práce“ Č. Zíbrt Bibliografickým přehledem českých národních písní (Praha 1895). Heuristické, ediční a katalogizační práce by měly mít na akademické půdě první místo bez ohledu na čas.

Věra Frolcová (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Judita Kučerová, SBĚRATEL LIDOVÝCH PÍSNÍ MARTIN ZEMAN Z VELKÉ NAD VELIČKOU (1854–1919). PROFIL – ODKAZ – HUDEBNĚ PEDAGOGICKÉ INSPIRACE. *Masarykova univerzita, Brno 2011, 316 s.*–

Hudební folklor je zvláštní kategorie umění, vymezená funkčními, regionálními a zpravidla méně jasnými historickými hledisky. Folkloristika se však může dobře vyjadřovat k hudbě a zpěvu 19. a 20. století, které nesou v různé míře starší dědictví. To je příznačné pro rozsáhlé písňové sběry Janáčkova současníka Martina Zemana z Velké nad Veličkou. Význam pramenů folklorní povahy tohoto období dnes narůstá s pramennými aktivitami hudebních historiků a bohemistů, neboť vznikají nároky na integraci bádání

o písni. Do tohoto trendu dobře vstupuje nová kniha, zpracovaná s mimořádnou pečlivostí, smyslem pro detail i pro celek, a v neposlední řadě se smyslem pro vědu i umění. To je typické pro monografii a také pro každodenní práci Judity Kučerové, docentky hudební výchovy na Masarykově univerzitě v Brně, která prezentuje navíc ideální spojení hudební folkloristiky, resp. etnomuzikologie a hudební pedagogiky. Odráží se to také v pojetí knihy věnované Martinu Zemanovi, který ovlivnil nejen Bartošovy písňové edice a hudební život Moravy na přelomu 19. a 20. století, ale také nás a tedy kulturu celých generací v rozpětí od prostých venkovanů, hudců, varhaníků, kantorů a inteligence až po mistry typu Janáčka, Nováka či Martinů. Jedná se mj. o zpěv v harmonických a neharmonických tonalitách s příznačnými intervaly církevních tónin a s jejich kolísáním, s modulacemi, o zvláštní rytmiku písni nebo melismatickou interpretaci. Malá plocha písňové formy konzervovala tyto hudební prvky v jedinečných podobách, a to jak ve světském, tak v duchovním zpěvu regionu na moravsko-slovenském pomezí, typického dobrým sousedstvím katolické a nekatolické náboženské a kulturní tradice. Nalézáme zde také jednu z odpovědí na aktuální otázku existence hudebního regionu.

Monografie je přínosem nejméně pro čtyři obory – hudební folkloristiku a historii, hymnografii a hudební pedagogiku. Obsahuje tři dobře propojené oddíly (Profil – Odkaz – Hudebně pedagogické inspirace), závěr, sedm příloh a patřičný aparát (seznamy pramenů, literatury, vyobrazení), v němž by byly vítány rejstříky. Množství informací v knize je totiž nesmírné a jejich

pilné dokladování a ověřování vzbuzuje obdiv. V celé práci dominují analytická, srovnávací a kontextová metoda, ať už se jedná o lidovou hudbu, o dobu, region, rodinu a rod, hudební školy a vlivy, folklorní a národopisné hnutí konce 19. století, osobní a společenské kontakty, o Zemanovy rukopisy a dobové písňové edice, sběratelské a transkripční přístupy, umělecké reflexe folkloru nebo o uplatnění lidové hudby v české škole. Skrze osobnost a odkaz jednoho člověka se tak autorce podařilo představit kus dějin hudby přelomu 19. a 20. století, která žije v regionu dodnes, a také pozoruhodný díl kulturního dědictví lidové hudby, částečně oceňovaného novými generacemi vzdělaných lidí a umělců, částečně dědictví zcela neznámého. Současně s hodnocením odkazu proto J. Kučerová rozvíjí nové podněty pro hudební pedagogiku, která se vyrovnává s koncepcemi multikulturalismu a globalizace vedle národního pojetí hudební výchovy. Autorka doporučuje uplatnění obou tendencí a přináší argumenty a materiály pro východiska hudební výchovy v lidové písni vlastního národa. Svým přístupem přesvědčivě ukazuje, že evropskou kulturní identitu tvoří i zvláštní regionální a lokální hudební tradice, jimž je třeba věnovat péči jako živému kulturnímu dědictví. J. Kučerová do detailu rozpracovala metodiku této práce a představila píseň a její reflexe v umění v kvalitě, která je pro většinu budoucích českých učitelů a většinu hudební veřejnosti zcela objevná.

Knihou má důležitý význam také pro základní výzkum české lidové hudby na Moravě, neboť je výsledkem dlouhodobé kritické komparační práce s rukopisnými a tištěnými prameny. Autorka hodnotí Zemanovu sběratelskou mapu a metodu,

kteřá prakticky nebyla překonána, vyzdvihuje Zemanovo prvenství v zápisech instrumentální hudby. V archivních fondech nalezla více než 1000 nepublikovaných záznamů včetně fragmentů a provedla srovnávání rukopisů s edičními podobami písňových zápisů ve druhé a kompletně ve třetí Bartošově sbírce (tedy v edici za spoluúčasti Leoše Janáčka), tj. na ploše 745 písní. Tato práce odhalila ediční zásahy do Zemanových rukopisů (do textů i do notací písní), vedla ke korigování Bartošova rejstříku Zemanových příspěvků a k publikování jeho soupisu v Bartošově třetí sbírce s výsledky kritické komparace.

Ještě jeden perspektivní význam má kniha pro bádání o písni: vedle pramene světské lidové písně a hudby je třeba vidět také hodnotu části Zemanova fondu jako hymnografického pramene. Jedná se o několik kategorií: o notované zápisy duchovních písní, doložených v nekatolických kancionálech bez notací (např. *Nechte dítek přijít ke mně* z Elsnerova kancionálu), o notace písní šířených poutními tisky jako texty, o dobové varianty lidových duchovních písní z barokních i předbělohorských notovaných kancionálů, o kontrafaktury. Tyto hudební prameny náleží mezioborovému studiu písňové kultury mezi literární tradicí raného novověku a ústní tradicí 19. a 20. století. To je pole, kde se setkává hudební regionalistika s otázkami národní a středoevropské hudební tradice.

Monografie JUDITY KUČEROVÉ přispívá aktuální diskusí o pojmu hudební region a o jeho přesahování do širších vztahů. Spojuje pramenná, teoretická i praktická hlediska. Přejeme knize, aby na její přínos dosáhli badatelé i učitelé.

Věra Frolcová (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Karel Pavlišťík, DŘEVO, PROUTÍ, SLÁMA V TRADIČNÍ RUKODĚLNÉ VÝROBĚ NA PODŘEVNICKU. 2. vydání. Muzeum jihovýchodní Moravy, Zlín 2011, 280 s., čb. foto a kresby v textu. –

Archeologie, historie i etnografie dokládají, že výrobní činnosti jako je splétání proutí a slámy, opracování dřeva nebo hotovení hliněných nádob jsou počátkem nepřetržitého řetězu objevů a dovedností, jež pomáhaly vytvářet technickou civilizaci. Znalosti a dovednosti hotovení užitečných výrobků z přírodních materiálů se v některých obcích v Čechách a na Moravě zachovaly ve výjimečných projevech až do poloviny 20. století.

Pavlišťíkova kniha *Dřevo, proutí, sláma v tradiční rukodělné výrobě na Podřevnicku* je výsledkem dlouholeté Pavlišťíkovy badatelské a sběratelské činnosti v 2. polovině 20. století. Na tomto základě i na základě heuristické práce v archivech i poznatků získaných dotazníkovou akcí vzniklo příkladné dílo národopisné muzeologie. I když o lidové rukodělné výrobě a o lidových řemeslech bylo napsáno mnoho studií a článků, Pavlišťíkova práce je jedinečná podrobností etnografických, technologických i sociologických poznatků o přesně vymezeném regionu. Kniha je jakýmsi oknem do minulosti, upozorňujícím, že bez poznatků o materiálech a technologických principech výrobků lidových řemeslníků by byly bezmocné snahy o zachování a údržbu hmotných dokladů naší historické paměti.

Autor věnuje nejrozsáhlejší kapitolu rukodělné práci ze dřeva. Technologie rozděljuje na dvě základní kategorie: na *práce z bloku* (výrobky ze samorostů, práce hotovené dlabáním a vrtáním, práce korytářské